

Technické využití rozptylu záření β

- **Autor:** Filip Plachý 1F/46
- **Spolupracoval:** Adam Babovák
- **Datum měření:** 21. 4. 2022
- **Úvod:**

Beta záření je jedno ze tří záření (alfa, beta, gama), které vznikají rozpadem radioaktivních prvků. Kdy alfa je nejslabší a je schopno být zastaveno i jedním listem papíru. Záření Beta je silnější a pro jeho zastavení je vrstva 1m vzduchu nebo 1mm kovu. Samotné záření beta tedy vzniká rozpadem radioaktivního prvku. Beta částice se pohybují velmi rychle a obsahují elektrický náboj (kladný nebo záporný), tudíž se záření dá ovlivňovat elektrickým i magnetickým polem. I přesto, že záření beta vzniká z radioaktivity, jeho nebezpečí se dá skoro zanedbat oproti třeba záření gama. Využívá se třeba v některých typech radiometrů pro měření radiace nebo v našem případě ho využijeme ke změření podílu prvků ve slitině a k zjištění neznámého prvku.

Využijeme k tomu tzv. „G-M čítač“. Tento stroj počítá počet rozptýlených částic, které odráží vložený vzorek. Počet rozptýlených částic roste s protonovým číslem prvku.

- **Zadání:**

1. Určete procentuální složení dvou-komponentní slitiny.
2. Určete protonové číslo neznámého prvku.

- **Postup:**

Po nastavení čítače, kdy časovač nastavíme na 200 sekund. Měření samotné je poté velmi repetitivní, neboť jediné, co stačí dělat je mačkat start tlačítko a zapsat hodnotu, poté co zhasne červená dioda časovače, která automaticky zastaví počítání.

Jako první změříme počet bez žádného prvku. Tohle děláme z důvodu, neboť objekty a aji člověk jsou samotnými zdroji záření. Tohle provedeme 3x a spočítáme průměr, který budeme odečítat od výsledků. Poté změříme jednou všechny prvky, slitinu a neznámý prvek.

Pro splnění zadání vypočítáme pomocí hodnot složení slitiny a zjistíme protonové číslo a tím i samotný neznámý prvek.

- **Měření a výpočet:**

Naměřené hodnoty bez prvku:

$$N_1 = 239, N_2 = 246, N_3 = 241$$

Průměrná hodnota

$$\overline{N_p} = 242$$

Prvek	Naměřená hodnota n	Hodnota po odečtení N_p	Prvek	Naměřená hodnota n	Hodnota po odečtení N_p
Sn	943	701	Zn	727	485
Slitina - SnZn	921	679	Neznámý prvek	479	237
Pb	1130	888	Cd	982	740
S	436	194	Al	434	192
Fe	715	473	Ni	716	474

Určení nejistot jednotlivých prvků:

$$\Delta n = 2 * \sqrt{n' + \overline{n_p}/3}$$

Určení procentuální složení dvou-komponentní slitiny:

Hodnoty:

$$Sn = n_1 = 701 \pm 64, \quad Zn = n_2 = 485 \pm 56,8, \quad \text{Slitina } SnZn = n_{12} = 679 \pm 63,3$$

Vzorec pro výpočet první složky (Sn):

$$p_1 = \frac{n_{12} - n_2}{n_1 - n_2} * 100 = 89,81 \%$$

Druhý prvek:

$$p_2 = 100 - p_1 = 10,19 \%$$

Nejistoty Δp_1 Δp_2 :

$$\Delta p_1 = \Delta p_2 = \frac{100}{(n_1 - n_2)^2} * \sqrt{[(n_{12} - n_2)\Delta n_1]^2 + [(n_{12} - n_1)\Delta n_2]^2 + [(n_1 - n_2)\Delta n_{12}]^2} = 39,7 \%$$

$$\underline{p_1 = 89,81 \pm 39,7 \%}$$

$$\underline{p_2 = 10,19 \pm 39,7 \%}$$

Měření protonového čísla neznámého prvku:

Hodnoty neznámého prvku:

$$n = 237 \pm 47,3$$

Vztah mezi protonovým číslem (Z) a počtem odrazů (n) se dá zjistit pomocí vzorce:

$$n = K * Z^a$$

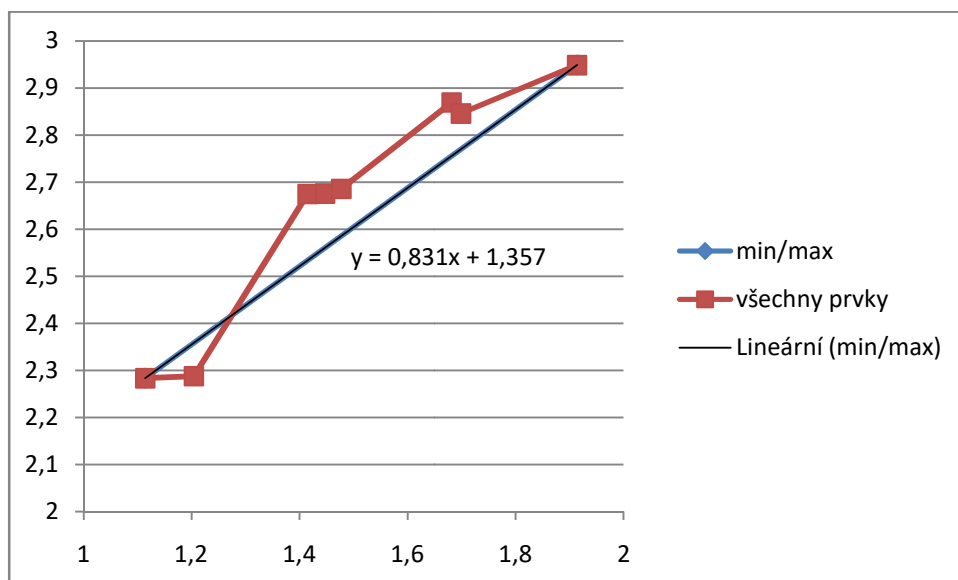
K výpočtu jsou potřeba 2 konstanty (K a a), které vyplívají z měření. K určení použijeme grafický postup

Pro x/y souřadnice použijeme následující vztah:

$$x = \log Z \quad y = \log n$$

Všechny prvky dáme do grafu a mezi nejmenším a největším protonovým číslem vytvoříme přímku a zjistíme její předpis.

$$y = K + ax$$

V našem případě je tedy

$$K = 1,357 \quad a = 0,831$$

Upravená rovnice pro výpočet protonového čísla:

$$Z = 10 * \frac{\log n - K}{a} = 12,24$$

Nejistota protonového čísla ΔZ :

$$\Delta Z = \frac{Z}{n * a} \Delta n = 2,94$$

Protonová čísla jsou pouze celá čísla, tudíž výsledek po zaokrouhlení je následující:

$$Z = 12 \pm 3$$

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	1H																	2He
2	3Li	4Be											5B	6C	7N	8O	9F	10Ne
3	11Na	12Mg											13Al	14Si	15P	16S	17Cl	18Ar
4	19K	20Ca	21Sc	22Ti	23V	24Cr	25Mn	26Fe	27Co	28Ni	29Cu	30Zn	31Ga	32Ge	33As	34Se	35Br	36Kr
5	37Rb	38Sr	39Y	40Zr	41Nb	42Mo	43Tc	44Ru	45Rh	46Pd	47Ag	48Cd	49In	50Sn	51Sb	52Te	53I	54Xe
6	55Cs	56Ba	57La	72Hf	73Ta	74W	75Re	76Os	77Ir	78Pt	79Au	80Hg	81Tl	82Pb	83Bi	84Po	85At	86Rn
7	87Fr	88Ra	89Ac	104Rf	105Db	106Sg	107Bh	108Hs	109Mt	110Ds	111Rg							

58Ce	59Pr	60Nd	61Pm	62Sm	63Eu	64Gd	65Tb	66Dy	67Ho	68Er	69Tm	70Yb	71Lu
90Th	91Pa	92U	93Np	94Pu	95Am	96Cm	97Bk	98Cf	99Es	100Fm	101Md	102No	103Lr

- Závěr:**

- **Procentuální složení dvou-komponentní slitiny:**

$$Sn = 89,81 \pm 39,7\%$$

$$Zn = 10,19 \pm 39,7\%$$

Výsledek je kvůli velmi vysoké nejistotě nepřesný.

○ **Měření protonového čísla neznámého prvku**

Z měření jsme zjistili interval protonového čísla:

$$Z = 12 \pm 3$$

Což je interval od 9 do 16.

Fluor (F) a neon (Ne) jsou plyny. (9,10)

Sodík (Na) a hořčík (Mg) jsou sice kovy, ale v čisté podobě velmi reaktivní. (11,12)

Hliník (Al) a síru (S) jsme měřili (13, 16)

Fosfor (P) je vysoce reaktivní a jedovatý (15)

Zbývá nám tedy **Křemík (Si)** s protonovým číslem 14.